

BEREISHIS: A STUDY OF TEXT, TRADITION & THEOLOGY

DAY 5: OF FISH & FOWL

R. Samson Raphael Hirsch (Bereishis 1:20)

The creations of the first three days are connected with those of the following three days. The light created on the first day receives bearers on the fourth day, and thereby only then receives completely that position relative to the earth that was necessary for its action in the development of life on earth. The water and air space of the second day received its world of life on the fifth day; and the dry land created and adorned with vegetation on the third day, received its living inhabitants on the sixth day.

רמב"ן בראשית (פרק א פסוק כ ד"ה ישרצו)

כתב רש"י . . . ומה יאמר הרב בפסוק ואתם פרו ורבו שרצו בארץ ורבו בה שנאמר בנח ובניו (להלן ט ז).
וכן "אשר שרצו המים" ראוי לפי הדעת הזו שיאמר "אשר שרצו במים." ודעת אונקלוס שענין שריצה כטעם תנועה, אמר בשרץ וברמש ריחשא דרחיש, ויפה פירש. ויקראו השרצים כן בעבור שתנועתם תמידית. ויתכן שהוא לשון מורכב, יקרא שרץ "שהוא רץ", ורמש שהוא רומש הארץ, לא ישקוט ולא ינוח . . . ויהיה טעם "ישרצו בארץ ופרו ורבו על הארץ" (להלן ח יז), שיהיו מתהלכים בכולה ויפרו וירבו עליה. "שרצו בארץ ורבו בה" (להלן ט ז), התנועעו בכולה ותרבו בה. והוא טעם הכפל "ורבו" שני פעמים בפסוק; ואם כן נפרש "אשר שרצו המים" (להלן פסוק כא), אשר הניעו והולילו המים . . .

רמב"ן בראשית (שם ד"ה נפש חיה)

וכן אמר "ישרצו המים שרץ נפש חיה", כי הדגים גופם ונפשם מן המים בדבר האלהים שהביא להם רוח מן היסודות, לא כאדם שהפריד גופו מנפשו, כמו שאמר ויצר ה' אלהים את האדם עפר מן האדמה ויפח באפיו נשמת חיים (להלן ב ז). ולא הזכיר בשלישי בצומח נפש כלל, כי אין כח הגדול נפש, רק בבעלי התנועה בלבד היא:

רמב"ן בראשית (שם ד"ה ועוף)

ועוף יעופף על הארץ – ביום הזה היה מאמר הבריאה במים, והיה ביום הששי בארץ, אם כן פירוש "ועוף יעופף על הארץ" נמשך, ישרצו המים שרץ נפש חיה ועוף שיעופף. והכתוב שאמר ויצר ה' אלהים מן האדמה כל חית השדה ואת כל עוף השמים (להלן ב ט), כאלו אמר "ויצר ה' אלהים את כל חית השדה מן האדמה ויצר את כל עוף השמים", ורבים כמוהו. וכן דעת רבי אליעזר הגדול בפרקיו (ריש פרק ט), שאמר בחמישי השריץ מן המים כל עוף כנף:
אבל בגמרא (חולין כז ב) נחלקו בו, יש אומרים כן שמן המים נבראו, ויש אומרים שהעוף משניהם נברא, אמרו מהרקק נבראו. ואם כן בעבור שתולדותם היתה במים, והרקק בקרקע הים הוא, מפני זה היה המאמר בהם ביום החמישי:

רשב"ם בראשית פרק א פסוק כ

יעופף על הארץ – אע"פ שיצירתו מן המים גידולו יהיה בארץ:

העמק דבר (בראשית שם)

שני מיני עופות. יש מהם שמועפפים על הארץ דוקא סמוך לה. ויש מהם מגביהים עוף על פני רקיע השמים.

אבן עזרא (בראשית פרק א פסוק א ד"ה ברא)

רובי המפרשים אמרו שהבריאה להוציא יש מאין . . . והנה שכחו ויברא אלהים את התנינים (א כא).

רמב"ן (בראשית פרק א פסוק כא)

בעבור גודל הנבראים האלה שיש מהם אורכם פרסאות רבות, הגידו היונים בספריהם שידעו מהם ארוכים חמש מאות פרסה, ורבותינו גם כן הפליגו בהם (עיי' ב"ב עג ב), בעבור זה ייחס בהם הבריאה לאלהים, כי הוא שהמציאם מאין מבראשית, כאשר פירשתי לשון בריאה (לעיל פסוק א). וכן יעשה באדם למעלתו, להודיע כי הוא מוצא מאין עם דעתו ושכלו:

ספורנו (בראשית פרק א פסוק כא)

שלא הספיק הכח המוליד המסודר במים להמציא התנינים הראשונים בלי זרע, עד שברא אז כח מספיק לזה

רמב"ן (בראשית פרק א פסוק כא)

ואני תמה למה לא אמר ביום הזה "ויהי כן" . . . ורבותינו אמרו (בבא בתרא עד ב) כי התנינים הגדולים הוא לויתן ובת זוגו שבראם זכר ונקבה, והרג הנקבה ומלחה לצדיקים לעתיד לבא. ואפשר כי מפני זה לא היה ראוי שיאמר בהם "ויהי כן", כי לא עמדו עוד:

ספורנו (בראשית פרק א פסוק כב)

ויברך אותם אלוקים. כי לא יושג התכלית בהם זולתי בהיותם רבים.

רמב"ן בראשית (פרק א פסוק כב)

וגם בצמחים תבא לשון ברכה (ויקרא כה כא) וצויתי את ברכתי לכם בשנה הששית. אבל לא נאמר כן בשלישי, לפי שהנבראים בכל בעלי הנפש היו שנים בלבד, זכר ונקבה למיניהם, כענין באדם, והוצרכו לברכה שירבו מאד, אבל בצמחים צמחו על פני כל האדמה רבים מאד כאשר הם היום: ולא אמר בבהמות ובחיות ברכה, שמזאת הגזירה שגזר בבעלי הנפש התנועה שבמים הרבוי, נתרבו בעלי נפש התנועה שבארץ, כי בעלי נפש חיה שאינה מדברת כולם ענין אחד בבריאתם.